

Co všechno se děje v krizi

Rychlé peníze a konkurenční měny, šedá ekonomika, dluhové brzdy, pojištění vkladů, měnové unie a země bez měny, „nové zemědělství“ a jiné.

Vlády na šikmé ploše

Rozhovor s německým ekonomem Andrease Hoffmannem z Univerzity v Lipsku o nových tématech v německé politice, hledání cest k odpolitizovaným penězům, zlatých mýtech, spekulativních bublinách ve střední Evropě i kancléřce Merkelové, která nepředstírá, že ví, co bude zítra.

VEDLEJŠÍ EFEKTY EVROPSKÉ EKONOMICKÉ KRIZE

obsah

4 | Rychlé peníze

ANALÝZA | TÉMA V kakofonii názorů na řešení eurokrize dominuje několik hlasů. Jedni přísahají na snížení zadlužení, jiní zase věří v ekonomický růst na dluh. Evropská centrální banka, strnulá v monetaristické křeči, zaplavuje finanční systém levnými penězi a šéfka MMF Ch. Lagardeová to glosuje nevěrohodnými obavami z příliš nízkých úroků.

Autor Petr Robejšek

6 | Vlády na šikmé ploše

ROZHOVOR | TÉMA O nových tématech v německé politice, hledání cest k odpolitizovaným penězům, zlatých mýtech, spekulativních bublinách ve střední Evropě, šikmých plochách evropské hospodářské politiky i kancléřce Merkelové, která nepředstírá, že ví, co bude zítra.

Rozhovor s Andreasem Hoffmannem

14 | Dluhové brzdy nemohou být jen dalším prázdným heslem

ANALÝZA | TÉMA „Náhled na ekonomické přínosy a náklady plynoucí z přistoupení k eurozóně se však v posledních letech mění také ...,“ uvádí se v oficiálním dokumentu Vyhodnocení plnění Maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou z prosince 2012.

Autorka Jaroslava Kypetová

18 | Euro není jediné

ANALÝZA | TÉMA Evropská média i veřejnost jsou v posledních letech zaplaveny úvahami o eurozóně a budoucnosti této měnové unie. Ve stínu toho máme trochu tendenci v Evropě zapomínat, že měnových unií je ve světě daleko více a mnohé jsou dokonce o hodně starší než euro.

Autor Petr Sokol

20 | Krize jako čas k důležitým rozhodnutím

ANALÝZA | TÉMA Hospodářská krize. Fenomén, který je povětšinou spojen s těmi nejhoršími asociacemi. Daleko méně si s ní však spojujeme motiv příležitosti začít znovu, přijít s něčím novým. Je to ovšem paradoxní, protože slovo krize pochází z řeckého „krisis“ – tedy rozhodnutí.

Autor Ladislav Mrklas

22 | „Podplácel jsem, je mi líto,“

ANALÝZA | EVROPSKÁ POLITIKA oznámí pachatel na policejní stanici. „Děkujeme, jste volný,“ odpoví policista. Absurdní? Ne tak úplně. Účinnou lítost u vybraných korupčních trestných činů obsahoval starý trestní zákon. Osvědčil se tento institut? Usiluje vláda o jeho obnovení? Jakými jinými instituty podpořit oznamování korupce?

Autor Michal Barbořík

CI Time

Odborný analytický měsíčník

Číslo 5

Ročník III.

Květen 2013

Vydává

CI Consult & Research, s.r.o.

IČ: 24772461

Jungmannova 29/19,

110 00 Praha 1, Nové Město

Kontakty

Telefon: 224 054 087

www.cicar.cz, citime@cicar.cz

Redakce**Šéfredaktor**

Ladislav Mrklas

Odborní konzultanti redakce

Ivan Langer, Josef Šíma

Tajemnice redakce

Petra Viktorová

Art director

Ivo Kubát (Multimedia Atelier)

Vedoucí redaktori rubrik

Petr Sokol (evropská politika)

Marek Buchta (veřejný marketing)

Ludmila Habadová (zdravotní
a sociální politika)

Jaroslav Salivar (bezpečnost)

Luboš Jemelka (legislativa a právo)

Stálí spolupracovníci

Jan Beneš

Radovan Ďurana,

Luboš Jemelka, Jiří Kozák,

Jakub Kříž, Ondřej Mátl,

Jan Průša, Václav Rybáček,

Ladislav Tajovský

Jazyková korektura

4JAN Public Relations, s.r.o.

Fotografie

str. 2, 10–19, 22–23 eu.fotolia.com

str. 4–5, 20–21 čtk

Registrace MK ČR E 19998,

ISSN 1804-8099

Milí čtenáři!

O příčinách, průběhu a důsledcích hospodářské krize se hovoří dlouho. Toto číslo analytického měsíčníku CI Time se krizi věnuje, avšak z úhlu různých vedlejších efektů. Číslo je převážně ekonomicky laděné, přesto zde figurují i témata, jež s ekonomikou souvisí jen částečně. Mnohé texty jsou pojaty jako pohled na krizi z perspektivy příležitostí, které v různých ohledech přinesla.

Číslo otevírá text jednoho z nejzajímavějších českých – nebo chcete-li česko-německých – analytiků a ekonomicko-politických konzultantů – Petra Robejška. Jeho analýza se zabývá fenoménem tzv. lokálních neboli konkurenčních měn, jež v době krize (v Evropě přizivené krizi společné měny) získávají na síle a přitažlivosti.

Josef Šíma tentokrát v rozhovoru vyzpovídal mladého německého ekonoma, pedagoga z Univerzity v Lipsku Andrease Hoffmanna. Rozhovor se točí mimo jiné kolem ekonomických témat, která budou patřit k důležitým bodům před letošními celoněmeckými volbami. Avšak věnuje se i řadě problémů zcela odlišných.

Jan Průša bilancuje vývoj šedé ekonomiky v době krize. Dochází k zajímavému zjištění, totiž že krize nepřinesla žádný významný výkyv. Dokonce hovoří o jistém pozitivním, tedy klesajícím trendu. Bilanční je i článek Václava Rybáčka, jenž se věnuje změnám v podílu jednotlivých sektorů na celkové zaměstnanosti mezi roky 2008–2012 v zemích EU, resp. eurozóny. Jaroslava Kypetová se ve svém příspěvku zabývá tzv. dluhovými brzdami, jejichž účinnost je – ke škodě věci – přinejmenším sporná. Text Ladislava Tajovského rozebírá téma pojištění vkladů. Dochází k jasnému závěru: „Krise ukázala prostý fakt – vklady reálně pojištěné nejsou ani náhodou.“

Mimo Evropu, avšak inspirován Evropou a Evropskou měnovou unií, míří text Petra Sokola o měnových uniích ve světě a zemích, které nikdy neměly svou vlastní měnu. Příspěvek Ladislava Mrklase zdůrazňuje pravý význam slova „krize“, tedy rozhodnutí, v tomto případě zejména rozhodnutí jednoho velkého českého polostátního podniku pokusit se na krizi vydělat a zároveň pomoci malému a střednímu podnikání. A to formou speciálních projektů – i-zakázky a i-předpisy – které otevírají nové příležitosti. Také poslední text, který jako jediný nepatří k analýzám krize, byť i jeho předmět byl krizí poznamenán, míří k tuzemským problémům. Konkrétně analyzuje vládní novelu trestněprávních předpisů, která zavádí dva nové instituty: zvláštního ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání a rozhodnutí o nestíhání podezřelého v případech vybraných korupčních trestných činů.

Na letošní první prázdninové dvojčíslo se můžete těšit v polovině července.

S přáním inspirativního čtení

Ivan Langer,
*zakladatel společnosti
a odborný konzultant redakce*

Ladislav Mrklas,
*zakladatel společnosti
a šéfredaktor*

Rychlé peníze

Jak oživit ekonomiku krizových zemí eurozóny

V kakofonii názorů na řešení eurokrize dominuje několik hlasů. Jedni přísahají na snížení zadlužení, jiní zase věří v ekonomický růst na dluh. Evropská centrální banka, strnulá v monetaristické křeči, zaplavuje finanční systém levnými penězi a šéfka MMF Ch. Lagardeová to glosuje nevěrohodnými obavami z příliš nízkých úroků. Vždyť ona a všichni ostatní věří, že levné peníze přece jen povedou k investicím, k hospodářskému růstu a k poklesu nezaměstnanosti.

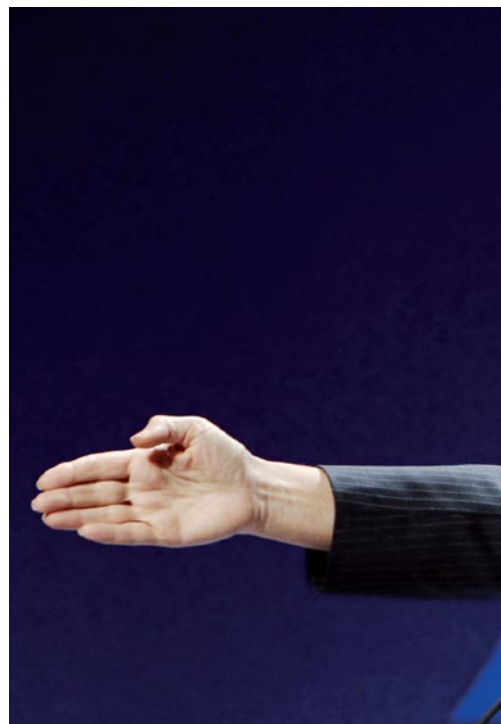
PETR ROBEJŠEK | Autor je politolog, dlouholetý spolupracovník CEVRO Institutu, žije v Hamburku

Oproti ekonomické ortodoxii však nárůst oběživa investiční činnost nepovzbuzuje. Miliardy eura se v bankách shlukují do nové bubliny, ale neodvažují se vystrčit nos do reálné ekonomiky. Za přepážkami se zasekly jednak proto, že banky mají obavy půjčovat, jelikož pochybují o šancích investic. Ale ani podnikatelé nechtějí levné peníze, protože nevěří v návratnost investic.

Nízké investice znamenají chybějící pracovní místa a klesající životní úroveň. Odtud vede přímá cesta k politické nestabilitě.

LOKÁLNÍ ŘEŠENÍ?

Když transfuze peněžními konzervami z finančního centra kontinentu nepomáhá, co zkusit rozhýbat peníze lokálně? Ale jde to vůbec?

Rozhodující nápad měl ve dvacátých letech minulého století německo-argentinský podnikatel Silvio Gesell. Vycházel z toho, že peníze stimulují oběh zboží. Proto by měl být odměněn ten, kdo dává peníze k dispozici, nikoliv ten, kdo je zadržuje. Peníze, které nejsou v oběhu, by podle Gesella měly „rezavět“, tj. ztrácet postupně svou hodnotu; pravý opak toho, co známe.

To není žádný levičácký blud. Gesell byl realista a podnikatel. Šlo mu o hospodářský rozvoj a znal lidskou povahu. Jenom když peníze časem ztrácejí hodnotu, jsme ochotni se s nimi rozloučit. Rychle obíhající, „aktivní“ peníze pak téměř zázračně posilují hospodářský rozvoj. Že to nemůže fungovat? Omyl. Lokálně a regionálně zcela určitě.

HISTORIE A SOUČASNOST

Rakouská obec Wörgl byla v hospodářské krizi třicátých let minulého století v zoufalé situaci. Většina z jejích obyvatel byla nezaměstnaná a radnice zadlužená. Její starosta se rozhodl vyzkoušet Gesellovy myšlenky. Počátkem léta

TÍM, ŽE LOKÁLNÍ MĚNA

rotuje na místě, stimuluje (i třeba malou) hospodářskou sílu konkrétního regionu a udržuje větší část peněz obyvatel regionu doma. Lokální peníze generují lokální zisky podnikatelů a spotřebitelů.

vá koule pětkrát odrazily mezi radnicí, dělníky a obchodníky. Za necelý rok oběhlo oněch 32 tisíc šilinků 463krát okolo rynku obecního hospodářství a vznikly hodnoty v ceně skoro 15 milionů: kanalizace, vyasfaltované ulice, obnova

Výkonná ředitelka MMF Christine Lagardeová během tiskové konference.
(AP Photo / Remy de la Mauviniere)

1932 dal natisknout tzv. „pracovní stvrzenky“ v hodnotě 32 000 šilinků. Každá z nich měsíčně ztrácela jedno procento hodnoty a nevyplatilo se je schraňovat. Nejprve jich koupila obecní rada za 1 000 šilinků a zaplatila jimi dělníky. Ti mohli nakoupit u obchodníků, kteří obratem zaplatili dlužné obecní daně ve výši 5 000 šilinků. Jak se mohlo 1 000 šilinků zpětinasobit? Jednoduše. Za pár dní se jako kulečnicko-

radnice, most a skokanský můstek. Zatímco v zemi stoupla nezaměstnanost o deset procent, ve Wörglu klesla o pětadvacet procent. Prostě – úspěch na celé čáře. Okamžitě se chtělo přidat dalších 170 obcí, ale rakouský stát chránil svůj finanční monopol a experiment zakázal.

Historie „rezavějících“ peněz tím neskončila. Dnes ve světě existuje několik tisíc různě sofistikovaných regionálních

a sektorálních měn. Po finančním kolapsu v Argentině tam vznikla spousta směnných sdružení. V Japonsku jich mají hned několik; nejzajímavější je (státem podporovaná) sektorální měna fureai kippu, zaměřená na sociální péči. Prakticky v každém státě USA existuje několik lokálních měnových systémů; k nejvýznamnějším patří Ithaca hours.

Ve švýcarsku funguje lokální měna opravdu profesionálně a ve velkém. Od roku 1936 tam znají „WIR-Geld“ a basilejskou WIR-Bank, která je srdcem obchodního systému s několika desítkami tisíc malých a středních podnikatelů. Na rozdíl od franku ztrácí Wir-Geld měsíčně jedno procento své hodnoty. A výsledek? Roční obrát ve Wir-Geld dosáhl 1,4 miliardy franků.

VÝHODY LOKÁLNÍCH PENĚZ

Lokální peníze samozřejmě nemohou národní měnu nahradit, ale mohou ji velmi efektivně doplnit.

- Tím, že lokální měna rotuje na místě, stimuluje (i třeba malou) hospodářskou sílu konkrétního regionu a udržuje větší část peněz obyvatel regionu doma. Lokální peníze generují lokální zisky podnikatelů a spotřebitelů.

- Pomáhají zejména středostavovskému hospodářství; právě těm podnikatelům, kteří to mají v krizi obzvlášť těžké.

- Fungují nejenom jako katalyzátor hospodářského vývoje, ale posilují také pocit soudržnosti a sebeúcty; vědomí, že si lidé dokáží pomoci sami.

Lokální peníze mají konjunkturu zejména v krizi. Proto je pouze otázkou času, kdy se v jihoevropských zemích objeví první „rezavějící“ peníze a budou stimulovat tamější hospodářský potenciál. Lokální měny sice krizové země nespasí, ale zmírní bolestné důsledky nevyhnutelného sladování životní úrovně s vývojovou úrovní těchto ekonomik. V širším slova smyslu by Gesellovy myšlenky mohly přispět také k hledání východisek ze dvou hlavních slepých uliček současnosti, totiž globalizace a víry v trvalý ekonomický růst. Ale to je již jiné téma.

Vlády na šikmé ploše

*O nových tématech
v německé politice, hledání cest
k odpolitizovaným penězům, zlatých
mýtech, spekulativních bublinách ve střední
Evropě, šikmých plochách evropské hospodářské
politiky i kanclérce Merkelové, která nepředstírá, že ví, co
bude zítra.*

Rozhovor s Andreasem Hoffmannem z Institutu pro
hospodářskou politiku na Univerzitě v Lipsku

JOSEF ŠÍMA | Vedl rozhovor

Zdá se, že jedním z hlavních témat v dnešním Německu je problematika eura a že kvůli tomu získává významnou podporu nová politická strana Alternativa pro Německo (AfD). Někteří ji viní z extremismu, jiní tvrdí, že pouze přináší zdravé argumenty do debaty o měnové unifikaci. Jak to vidíte vy?

Tato strana rozhodně není extremistickou stranou. Mnozí z jejích členů dříve podporovali konzervativce Angely Merkelové. Bernd Lucke, mluvčí strany, je profesorem ekonomie z Univerzity v Hamburku a těší se vynikající pověsti. Sám sebe považuje

za křesťanského demokrata. Alternativa pro Německo ale prosazuje některé politiky, jež jsou mimo hlavní proud dnešní politické debaty. V německé politice se diskuze o tom, co dělat s evropskou dluhovou krizí, soustřeďuje většinou na to, jak mohou být zachráněny banky a vlády v potížích a jak po jejich záchraně nastavit pravidla, aby nedocházelo k dalšímu morálnímu hazardu. Zdá se, že mezi všemi hlavními stranami převládá přesvědčení, že náklady této záchrany budou převáženy výhodami společné evropské měny. Jelikož je obtížné odhadovat skutečné ekonomické náklady, pozornost se věnuje nákladům politickým.

PŘED ZALOŽENÍM **ALTERNATIVY PRO NĚMECKO**

nebylo možné v německé politice slyšet rozumný argument, který by zpochybňoval prospěšnost záchrany bank a vlád z peněz daňových poplatníků.

V této souvislosti se tvrdí, že když neudržíme euro, rozpadne se též Evropská unie.

Před založením Alternativy pro Německo nebylo možné v německé politice slyšet rozumný argument, který by zpochybňoval prospěšnost záchrany bank a vlád z peněz daňových poplatníků. Bude zajímavé sledovat, jak se vše vyvine. Příliš nevěřím, že AfD ve volbách nějak výrazně uspěje, ale může v jisté míře ovlivnit probíhající politickou debatu. AfD má jiný názor na efektivnost záchranných programů. Lucke and Co. věří, že jejich náklady budou v dlouhém období mnohem vyšší než náklady rozpadu eurové měnové oblasti. Jsou skeptičtí ohledně ochoty některých zemí provést nutné reformy a domnívají se, že i když udržení eura prospěje Německu, není v zájmu zemí, jako je Řecko či Španělsko, které se z hospodářských problémů nedostanou po řadu příštích let.

SPEKULAČNÍ BUBLINY A LEVNÉ PENÍZE

Během současné krize roste zájem o investice do zlata a dokonce stále hlasitěji slyšíme řadu investorů i akademiků, kteří oživují myšlenku potřeby zlatého standardu, který by mohl být základem neinflačních a nezpolitizovaných měn. Jak se díváte na úlohu zlata?

Zlato je aktivem, které dodává jistotu. Je vzácné a užitečné. Kdykoli dojde ke krizi, střadatelé začínají držet větší podíl svých úspor ve zlatu, ale také v jiných drahých kovech či v nemovitostech. Zlato bylo v minulosti penězi, ale návrat ke zlatému standardu, tak jak fungoval v 19. století, je velmi nepravděpodobný. A ani si nejsem jist, zda by nás tento krok uchránil před zneužíváním peněz politiky. Nejde jednoduše o to, aby země byla „na zlatu“. V 19. století řada zemí, např. Portugalsko, Řecko nebo Argentina, jednoduše opustila zlatý standard, kdykoli se to těmto zemím hodilo. Většina ekonomů dává obecně přednost měně, která nemůže být ovlivňována každodenní politikou. Dlouho panovalo přesvědčení, že nezávislost centrální banky toto může zajistit. Současná krize ale ukazuje, že deklarovaná nezávislost centrálních bank má své meze.

Nejlépeším způsobem, jak se zbavit politiky při poskytování peněz, je zcela odstátnit, tj. privatizovat jejich vydávání nebo se zbavit monopolu na emisi peněz a umožnit smluvní svobodu a používání jakékoli zvolené měny. To by patrně vedlo k ustavení nového měnového standardu, jenž by nebyl závislý na vůli vlády a její ochotě být jeho součástí.

KAPITALISMUS BEZ OMYLŮ,

krachů a krizí neexistuje. Kromě nepříznivých dopadů, jako je nezaměstnanost, mají krize ale také očistný účinek.

Část svého výzkumu věnujete otázkám spekulací a spekulativních mánií ve střední Evropě. Co z vašeho výzkumu plyne?

Můj výzkum ukazuje, že za úvěrový boom a příliv spekulativního kapitálu do střední Evropy je odpovědné celosvětové prostředí nízkých úrokových měr v letech 2002–2005. Například zná-

mé spekulace se švýcarským frankem ve střední Evropě probíhaly kvůli politikám levných peněz, jež umožňovaly zvyšování rizikovosti obchodů bank. Jakkoli řízený plovoucí kurz maďarského forintu představoval také problém, jelikož zajišťoval ochranu před rychlým znehodnocením forintu, hlavním problémem zůstává dostupnost likvidity na světovém trhu. Z celé situace plyne poučení, že bychom neměli spouštět z očí nárůst úvěrů v ekonomikách. Možná namítnete, že to snad není žádná novinka. Není, ale toto poučení se bohužel musíme učit znovu a znovu. Před krizí mezi ekonomy převládal názor, že rychlý růst úvěrů v některých rozvíjejících se evropských zemích odrážel vývoj finančního trhu a byl často ospravedlňován nutností rychlého dohánění zbytku Evropy. Jen hrstka výzkumníků, např. William White nebo Claudio Borio ze švýcarské Banky pro mezinárodní vypořádání, tehdy varovala před riziky prudkých úvěrových boomů.

POLITICKÉ CHYBY **BOLÍ**

Jak se díváte na existenci hospodářských krizí obecně? Je možné, aby se tržní ekonomika vyhnula těmto bolestným událostem doprovázeným vysokou nezaměstnaností?

Ne. To není podle mě možné. Kapitalismus bez omylů, krachů a krizí neexistuje. Kromě nepříznivých dopadů, jako je nezaměstnanost, mají krize ale také očistný účinek. Chybně využívané zdroje jsou uvolněny pro jejich lepší užití jinde. Hloubka krizí se ale v posledních desetiletích prohloubila, jelikož se tvůrci hospodářských politik snažili průběhu krizí bránit. Snížení úrokových měr po splasknutí dot-com bubliny patrně krátkodobě omezilo hospodářský pokles a nezaměstnanost, ale vytvořilo základ pro mnohem větší problém, jenž nastal později. Strůjci hospodářské politiky by si měli dávat velký pozor, aby situaci svými kroky nezhoršovali! Namísto bránění projevům krize by měli spíše podporovat kreativitu lidí, kteří začínají s podnikáním, hledají si práci a snaží se najít obživu. Byrokratické překážky a regulace trhu práce lidem v těchto snahách brání.

Můžeme se v Německu něčemu ohledně reakcí na hospodářské problémy přiučit?

Na Angele Merkelové se mi nejvíce líbí to, že nepředstírá, že ví, co se stane zítra. Jakkoli německá vláda podporuje nejruznější problematické záchranné balíčky, velmi se zároveň snaží reformovat pracovní trhy, což je dlouhodobě krok správným směrem.

VÝJIMKA, NEBO PRAVIDLO?

Po několik let jste spolupracoval s profesorem Mariem Rizzem na New York University. Profesor Rizzo proslul svým výzkumem „šikmých ploch“, tedy analýzou toho, jak malé a nenápadné změny politik následně vedou k velkým změnám celých systémů fungování vlády. Sdílel s ním tento pohled? Vidíte dnes fungování tohoto mechanismu v politikách evropských zemí a EU?

Ano, profesor Rizzo nám opakovaně připomíná rizika dobře míněných vládních politik. Jeho přístup vysvětluje, jak přijetí jednoho argumentu pro uskutečnění jistého kroku vlády vede k přijetí dalšího argumentu ve prospěch vládní politiky. Logika tohoto procesu je pro pochopení dnešní situace naprosto klíčová. Lze jí použít na evropské vlády snažící se zachovat finanční stabilitu. Nejdříve se argumentovalo, že „systémově důležité“ banky musí být zachráněny kvů-

li riziku přelivu problémů na celý finanční sektor a reálnou ekonomiku. Museli jsme prý „pouze protentokrát“ zachránit banky. Výborně, to se tedy udělalo. Zanedlouho však následoval argument tvrdící, že nyní je nutné, aby centrální banky nakupovaly vládní dluhopisy a tím stabilizovaly finanční systém. Problém je popisován zcela identicky. Tento krok byl rychle odsouhlasen.

A nyní samozřejmě nechceme, aby se tento způsob řešení opakoval. Nikdy již prý nechceme znovu zachraňovat banky ani cizí vlády. Proto vzniká nový systém k zajištění makroekonomické obezřetnosti, který má zabránit budoucím problémům. Brzy tak budeme mít 500 nových vládních zaměstnanců, kteří přijdou s novými politikami majícími za cíl předcházení systémových problémů v bankovníctví.

Jiným příkladem je poskytování garancí vládám. Když německá vláda poskytne garance za půjčky řecké vládě ve snaze ochránit řeckou ekonomiku a poskytnout řecké vládě trochu času k zavedení reformu, vytvoří tím situaci morálního hazardu a sníží tak motivaci k uskutečnění těchto reformu. Následné polovičaté kroky řecké vlády mohou snadno způsobit, že nová situace po poskytnutí německých garancí bude horší než původní problém. Vznikne potřeba nových záchranných balíčků a záruk, protože jinak řecká vláda nebude schopná plnit své závazky. V takové situaci ale ani německá vláda nebude ochotna převzít řecké dluhy, a tak raději poskytne řecké vládě dodatečné garance jejich dluhů.

ANDREAS HOFFMANN

- získal doktorát z ekonomie na Univerzitě v Lipsku, kde nyní působí na Institutu pro hospodářskou politiku,
- specializuje se na problematiku finančního sektoru, bankovníctví, hospodářské politiky a regulací v EU a na rozvíjejících se trzích,
- výzkumu se věnoval mj. v Estonské národní bance v Tallinu a na New York University,
- publikuje v odborných periodících (mj. Journal of Post-Keynesian Economics, Applied Financial Economics, Quarterly Journal of Austrian Economics) i v populárním tisku (např. Financial Times, Frankfurter Allgemeine Zeitung),
- ztvárnil postavu slavného ekonoma J. B. Saye ve světově populárním osvětovém rapovém videu „Fight of the Century: Keynes versus Hayek Round 2“, EconStories (April 2011),
- je autorem článku Zlatý standard jako náhrada eura, který vychází v analytické řadě Policy Studies, vydávané vysokou školou CEVRO Institut v létě 2013 v publikaci s názvem „Evropa v krizi, co s dluhy a jak dál?“.

Šedá ekonomika v období hospodářské krize

*Odborník na šedou ekonomiku Friedrich Schneider z Univerzity v Linci odhaduje ve své publikaci **The Shadow Economy in Europe 2013** objem šedé ekonomiky v Evropské unii na 2,2 bilionu eur, tedy na více jak 56 bilionů korun. To odpovídá necelé pětině hrubého domácího produktu EU.*

JAN PRŮŠA | Autor je ekonom, působí na Institutu ekonomických studií Fakulty sociálních věd UK

Objem peněz, které se v šedé ekonomice EU protočí, si lze také představit jako patnáctinásobek veškeré ekonomické produkce (HDP) České republiky. Ačkoliv tato čísla představují pouze kvalifikované odhady, jedná se o velmi významnou část českého i evropského hospodářství.

FENOMÉN ŠEDÉ EKONOMIKY

Šedou ekonomikou se rozumí ekonomická aktivita, která se děje mimo dozor státu. Sama o sobě nemusí být nutně nelegální, ovšem „mimo dozor“ znamená především „nezdaněná“, což už nezákonné je. Stát se snaží o maximalizaci daňových příjmů, proto věnuje potírání šedé ekonomiky velkou pozornost.

Zpravidla se rozlišují dvě formy šedé ekonomiky. Jednak práce „načerno“, tedy práce, u které se příjmy úmyslně daňově nevykazují. Tato forma tvoří dle od-

hadů profesora Schneidera až dvě třetiny šedé ekonomiky. A jednak je to podhodnocování tržeb především ve službách, kdy opět vznikají daňové úniky – na dani z přidané hodnoty a na dani ze zisku. V prvním případě se typicky jedná o práci ve stavebnictví, v zemědělství (např. sezónní práce při sklizních) nebo v domácnostech (např. úklid, hlídání dětí). V druhém případě jde např. o taxislužby, bary, kadeřnictví a další.

VLIV DAŇOVÉ ZÁTĚŽE

Vyhýbání se daňovému dohledu podporují především dva faktory. V první řadě musí existovat příležitost, kterou v případě šedé ekonomiky poskytuje především velké množství drobných plateb v hotovosti. Vzhledem k transakčním nákladům na jiné než hotovostní platby u malých částek zatím nelze tuto příležitost tolik omezit. Jistou změnu by moh-

lo přinést masovější rozšíření nových technologií mobilních plateb.

Druhým zásadním faktorem, který k šedé ekonomice přispívá, je daňová zátěž spolu s regulacemi pracovního trhu. Pro mnoho sezónních prací je za-

městnanecký poměr dle neflexibilního zákoníku práce v podstatě nepoužitelný, proto se jeho obcházení stalo běžnou praxí. V ČR se dokonce vžil jako jeden způsob obcházení tzv. švarcsystém, tj. nahrazení faktického zaměstnaneckého poměru pracemi vydávanými za fiktivní podnikatelskou činnost.

Podobně vyšší daňová zátěž motivuje podnikatele, ale i zákazníky vyhýbat se vykazování tržeb a tím pádem i placení daní. Nejproblematictější je v tomto ohledu daň z přidané hodnoty: Obě strany obchodu mají důvod nechat nákup/prodej bez účtenky, protože si tím snižují své peněžní výdaje na (ne) placenou daň. V tomto ohledu lze očekávat, že nedávné zvyšování DPH pove-

PODÍL ŠEDÉ EKONOMIKY

v ČR se odhaduje na 15–16 % hospodářské produkce. To je výrazně pod průměrem EU, který činí 19 %, a velmi blízko úrovni Německa.

de k mírnému nárůstu objemu šedé ekonomiky v ČR.

KRIZE NEPŘINESLA VÝZNAMNÉ VÝKVVY

Ekonomové předpokládají, že hlubší hospodářské krize vyvolávají tendence přesouvat část ekonomické aktivity

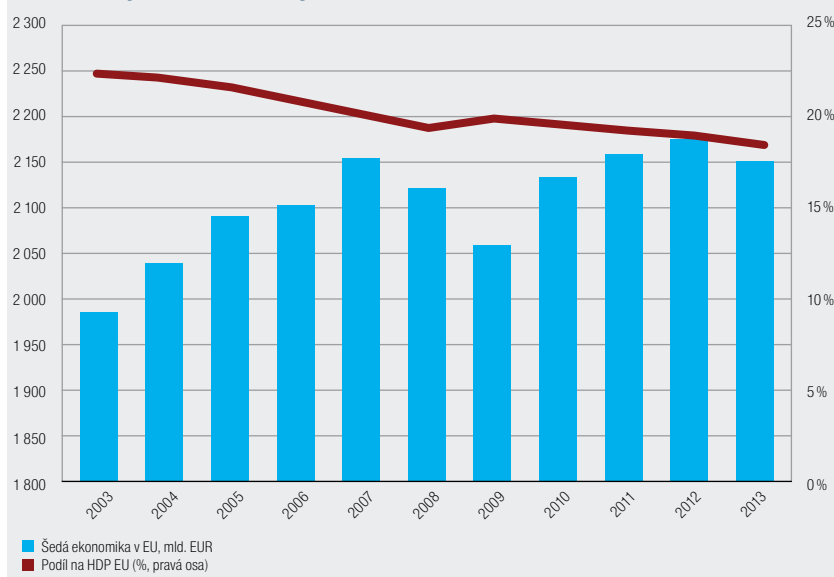
jsou založené na průzkumech, které samy o sobě spoléhají jen na malý vzorek populace a na upřímnost respondentů. Ani u metod strukturálních dopočtů z makroekonomických indikátorů nelze předpokládat přílišnou přesnost.

Přesto se profesor Schneider pokusil zachytit trend vývoje v objemu šedé ekonomiky. Z jeho odhadů vyplývá, že v průběhu deseti let od roku 2003 poklesl podíl šedé ekonomiky na HDP EU z 22,4 % na méně jak 19 %. To už lze považovat za statisticky významný trend, který nelze vysvětlit pouhou odchylkou v datech. Ačkoliv na vrcholu krize v roce 2009 podíl mírně vzrostl, celkově se zdá, že šedá ekonomika se v EU relativně zmenšuje.

© viappy - Fotolia.com

Graf 1 Objem šedé ekonomiky v EU

do šedé zóny. Důvodem je, že v krizi klesají lidem příjmy, což zvyšuje jejich motivaci vyhýbat se placení daní. Na druhou stranu však aktuální recese hluboce postihla především stavebnictví, kde se koncentruje významná část práce načerno. Spolu s propadem celkového objemu stavebních prací tak nutně musel nastat i propad v napojené šedé ekonomice.

Který z těchto efektů nakonec převážil, je poměrně obtížné změřit. Odhady

ZÁVĚR

Klesající trend šedé ekonomiky je příznivá zpráva. Stále však existuje příležitost snižovat daňovou zátěž. A stále také existují obrovské rozdíly mezi jednotlivými zeměmi EU. V ČR se podíl pohybuje mezi 15–16 %, tedy výrazně pod průměrem. V Německu podíl činí 13–14 % a ve Spojeném království dokonce pouhých 10 %, na opačném konci se pohybují státy jižní Evropy (20 % a více).

Nechme krizi pracovat

Zemědělská půda neúprosně ustupovala stavební výstavbě. Další hektary byly připravené pro „městský rozvoj“, než finanční krize změnila očekávání investorů a hodnotu půdy. A tak namísto nových domů půdu obsadila zemědělská výroba, skleníky se zeleninou. Takový je současný příběh španělské oblasti El Ejido. Co si z příběhu vzít? Že krize není jen bolestný ekonomický příběh, ale také proces žádoucích změn ve výrobě. Tedy, pokud hospodářští politici dovolí.

VÁCLAV RYBÁČEK | Autor je ekonom, působí v Českém statistickém úřadě a na Vysoké škole ekonomické

Právě stavebnictví v dobách expanze silně přitahovalo zdroje, půdu, kapitál, lidskou práci. Projekty se zdály smysluplné, účetně ziskové. Podmínky se změnily a s nimi schopnost i ochota úvěrovat jak výrobce, tak potenciální kupce. Samozřejmě však nalezneme příklady i dalších podobně „postižených“ odvětví, např. výroba dopravních prostředků, ale i odvětví služeb. Ekonomické

hodokvas nízkých úroků poslední dekády má zkrátka nepříjemný důsledek, potřebu realokace zdrojů do životaschopnějších výrobních struktur.

Jak ze strukturální krize ven? Masaaki Shirakawa, bývalý guvernér Bank of Japan a jeden z nejvlivnějších lidí světa, označil neschopnost přizpůsobit výrobní strukturu skutečným potřebám společnosti jako hlavní příčinu slabého ekono-

mického výkonu Japonska posledních let. Za domácí úkol by měli (nejen) evropští politici postřeh Shirakawy stokrát opsat. Zatímco strukturální krize ze své podstaty vyžaduje změnu ve struktuře výroby, opatření politiků míří směrem k udržování status quo. Byť držet při životě výrobní struktury, které neodpovídají potřebám, nemá samozřejmě smysl.

Motivace politiků je zřejmá. Nezaměstnanost, pokles růstu, pokles mezd, to vše bývá s rozsáhlou realokací spojeno. Představa o možnostech řízení ekonomiky jako jedné firmy svádí politiky k rostoucímu aktivismu, který je do značné míry i vyžadován veřejností. Že je možné udržovat neefektivní výroby jen na úkor těch efektivních, to obvykle ne-

Průmyslová skupina	EU (miliarda EUR)	Eurozóna (miliarda EUR)
zemědělství	-0.1	-0.1
průmysl (bez stavebnictví)	-1.0	-1.0
zpracovatelský průmysl	-1.1	-1.7
stavebnictví	-1.0	-1.1
obchod	0.2	0.4
veřejná správa	1.0	1.0

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Ačkoli nám následující čísla o změně podílu jednotlivých odvětví na celkové zaměstnanosti v letech 2008–2012 nedokáží odpovědět na otázku, zda dynamika realokace je adekvátní či nikoli, nabízejí přesto pozoruhodný pohled na změny ve struktuře odvětví, z nichž se mnohé jistě dají přičíst změnám v poptávce v důsledku krize.

dy v zaměstnanosti ostatních odvětví měnové zóny. Pokles zaměstnanosti v průmyslu, stavebnictví a zpracovatelském průmyslu byl vcelku vyrovnaně výrazný v Evropské unii jako celku. V obou blocích dochází k mírnému poklesu zaměstnanosti v zemědělství, ovšem nutno dodat, že přidaná hodnota v tomto odvětví díky růstu produktivity roste. Zaměstnanost i produktivita dosáhly mírného růstu i v odvětví obchodu, největšími zaměstnavateli v EU (25 %) i eurozóně (37 %).

Budeme-li mluvit v absolutních číslech, odvětví veřejné správy v Evropské unii přetáhlo do svých služeb milion nových pracovníků a v současnosti zaměstnává 51 milionů pracovníků. Sluší se poznamenat, že expanze veřejného sektoru jako zaměstnavatele probíhala při poklesu celkového počtu zaměstnaných osob! Na eurozónu připadá 34 milionů pracovníků, s úrovní integrace se tak zaměstnanost ve veřejné správě příliš nemění, v eurozóně i EU zaměstnává zhruba každého čtvrtého pracovníka.

Vlády obvykle nepromarní žádnou krizi, aby regulačními aktivitami či rozsahem výrobních prostředků, které přetahuje z alternativních užití, posílily svůj vliv. Z údajů o zaměstnanosti nevyčteme, zda je rychlost změn dostatečná či nikoli, vidíme však expanzi veřejného sektoru jako zaměstnavatele. Ekonomika však potřebuje pružnost a co nejrychlejší strukturální změny, ne expanzi vládních aktivit. Jen pro srovnání, ve 20. letech minulého století se americká ekonomika z hluboké poválečné krize dostala během dvou let v podstatě spontánně. Ta současná píše šestý rok.

Dluhové brzdy nemohou být jen dalším prázdným heslem

„Náhled na ekonomické přínosy a náklady plynoucí z přistoupení k eurozóně se však v posledních letech mění také v důsledku probíhajících zásadních změn v institucionálním nastavení měnové unie, reagujících na dluhové problémy některých jejích členských zemí,“ uvádí se v oficiálním dokumentu Vyhodnocení plnění Maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou z prosince 2012.

JAROSLAVA KYPETOVÁ | Autorka je interní auditorka, vyučuje na Vysoké škole CEVRO Institut

Právě riziko všeobecné změny náhledu na projekt jednotné měny by mohlo vést představitele členských i nečlenských zemí k tomu, aby úsporná opatření považovali za důležitá. A nikoliv pouze „tou Evropou“ nařízená. Evropská unie dlouho poskytovala alibi pro mnoho nepopulárních opatření, zásadní hospodářská rozhodnutí však stále zůstávají na jednotlivých vládách. Myšlenku dluhové brzdy podporují obvykle také opoziční politici, jenže mnohem složitější bude najít nohu, která brzdu sešlápne.

NAJDĚTE SI SVOJI BRZDOU DRÁHU

Podmínkou pro vstup členské země EU do eurozóny vždy bylo a je vedle slučitelnosti právních předpisů také dosažení vysokého stupně udržitelné konvergence. Stupeň udržitelné konvergence se posuzuje dle Maastrichtských konvergenčních kritérií (cenová stabilita, kritérium stavu veřejných financí, kritérium účasti v mechanismu směnných kurzů a kritérium kon-

vergence úrokových sazeb). Kritéria mají své přesné definice a známé hodnoty, které ale země potýkající se dnes s největšími problémy patrně nikdy nesplnily. Těžko dnes určovat viníka, neboť na všech stranách byla touha realizovat společnou měnu s co největším kolektivem. Navíc z následující tabulky je zřejmé, že kritéria dnes plní jen menší část z členských států. A to k schválení nějakých brzdících pravidel již došlo kromě často zmiňovaného Německa také třeba ve Francii, Itálii, Rakousku, Španělsku, Slovensku či Maďarsku a Polsku.

Jestliže se v posledních letech ukazuje, že někteří členové mají problémy s udržení se v „klubu“, pak kromě radikálního vyloučení a bezmezné podpory zbývá jen jedna reálná možnost řešení. Nechat členský stát, aby si sám stanovil cestu a do jisté míry také zvolil tempo přiblížení se na dosah ostatním. Jenže jsou toho vlády vůbec schopny? A znamená přiblížení se ostatním opravdu zlepšení?

PRAVIDLA ANO, ALE...

Evropská komise používá při hodnocení ukazatele dlouhodobé rozpočtové udržitelnosti, které jsou postaveny na stále platné logické úvaze, že současné dluhy bude třeba v budoucnu uhradit primárními přebytky. Spočítat potřebnou úroveň přebytků ne snad na úplnou úhradu dluhu, ale na udržení dluhu na určité úrovni např. v roce 2063, představuje spíše tu jednodušší část brždění.

Na příkladu Slovenska lze ukázat reálné problémy fungování dluhové brzdy. Ústavní zákon o rozpočtové odpovědnosti byl schválen a veleben celým politickým spektrem na podzim 2011 a vstoupil v účinnost 1. března 2012. Předčasné parlamentní volby s jasným vítězstvím levice se uskutečnily 10. března 2012. Zákonem stanovená Rada pro rozpočtovou odpovědnost vydává kvalitní studie, pravidelné zprávy a doporučení.¹ Jenže na začátku května 2013, kdy Eurostat zveřejnil pro Slovensko spíše nepříznivá čísla, na jejichž základě by

mělo dojít k úsporným opatřením (vázání až zmrazení některých výdajů), se spíše hovoří o změně metodiky výpočtu v zákoně obsaženého.

NEJDE PŘECI JEN O TO, ABY SE VLK NAŽRAL

Obdobný scénář lze očekávat také v České republice, což naznačují debaty kolem přípravy zákona o rozpočtové odpovědnosti (sněmovní tisk 821). Sociální demokracie (a nejen ona) si je vědoma skutečnosti, že hranici pro brždění překročíme možná už letos nebo příští (volební) rok. Vypadá to, že se připraví text zákona, který bude schválen v termínu požadovaném směrnicí 2011/85/EU – pokud by to vypadalo, že se tak nestane do 31. 12. 2013, pohrozí se sankcemi – ale o skutečné řešení problému zvaného neudržitelné zadlužování nebude mít zájem nikdo. A tak se mnohem více úsilí věnuje hledání cest, které se dají projet bez ubrání plynu.

Tabulka 1 Zadlužení vybraných členských států (% HDP)

		2010	2011	2012	2013
Belgie	Deficit/přebytek	-5,6	-3,8	-3,7	-3,9
	Dluh	95,7	95,5	97,8	99,6
Česká republika	Deficit/přebytek	-5,8	-4,8	-3,3	-4,4
	Dluh	34,2	37,8	40,8	45,8
Německo	Deficit/přebytek	-0,1	-4,1	-0,8	0,2
	Dluh	74,5	82,4	80,4	81,9
Estonsko	Deficit/přebytek	-2,0	0,2	1,2	-0,3
	Dluh	7,2	6,7	6,2	10,1
Irsko	Deficit/přebytek	-13,9	-30,8	-13,4	-7,6
	Dluh	64,8	92,1	106,4	117,6
Řecko	Deficit/přebytek	-15,6	-10,7	-9,5	-10,0
	Dluh	129,7	148,3	170,3	156,9
Španělsko	Deficit/přebytek	-11,2	-9,7	-9,4	-10,6
	Dluh	53,9	61,5	69,3	84,2
Francie	Deficit/přebytek	-7,5	-7,1	-5,3	-4,8
	Dluh	79,2	82,4	85,8	90,2
Itálie	Deficit/přebytek	-5,5	-4,5	-3,8	-3,0
	Dluh	116,4	119,3	120,8	127,0
Lotyšsko	Deficit/přebytek	-9,8	-8,1	-3,6	-1,2
	Dluh	36,9	44,4	41,9	40,7
Maďarsko	Deficit/přebytek	-4,6	-4,3	4,3	-1,9
	Dluh	79,8	81,8	81,4	79,2
Rakousko	Deficit/přebytek	-4,1	-4,5	-2,5	-2,5
	Dluh	69,2	72,0	72,5	73,4
Polsko	Deficit/přebytek	-7,4	-7,9	-5,0	-3,9
	Dluh	50,9	54,8	56,2	55,6
Slovensko	Deficit/přebytek	-8,0	-7,7	-5,1	-4,3
	Dluh	35,6	41,0	43,3	52,1

Zdroj: Eurostat, euroindicators 64/2013, 22. duben 2013

Zůstanou-li ústavní zákony či jiné způsoby omezování zadlužování jen prázdnými hesly, začne většina Evropy brzdit až v okamžiku, kdy se metr za zatačkou objeví betonová stěna.

1 www.rozpocetovarada.sk

Jak krize demaskovala realitu **pojištění vkladů**

Současná krize vzešla z krize finanční, což nebyla ani náhoda, ani shoda okolností. Vlastně banky, bankovní systém a v širším slova smyslu peníze jsou tím, kolem čeho se vše točí. A bohužel mnohem víc, než si na první pohled umíme představit.

LADISLAV TAJOVSKÝ | Autor je ekonom, přednáší na Národohospodářské fakultě VŠE a CEVRO Institutu, pravidelně přispívá do českých médií

Jak ten čas ale letí... Kdo si dnes vzpomene, že na podzim 2010 vyzýval druhdy slavný a hodně šikovný fotbalista Eric Cantona k organizovanému runu na banky? Mělo se tím odhalit, jak mizerně hospodaří s penězi, které si u nich ukládáme. Cantona se tehdy dostal do ostrého sporu s eurokomisařem Rehmem, slova o nezodpovědnosti a nulové orientaci v ekonomii poletovala Evropou a irský bankovní sektor, o který tehdy zrovna šlo, se potácel na hranici mezi bytím a nebytím.

Byl to před lety Island, potom zmíněné Irsko, letos Kypr, Řecko průběžně pořád, Portugalsko jako by se nemohlo roz-

hodnout, zda do toho spadne taky. A o dalších, třeba o Španělsku a Itálii, se radši nemluví, protože to už by byla jiná liga. Přitom všude jde prakticky o totéž a je víceméně jedno, na které straně Atlantiku (nakonec ale i Tichého oceánu) se nacházíme – jedeme v tom totiž všichni tak nějak stejně.

Krize s brutální upřímností všem, kdo nemohou či nechťejí nevědět, odhalila, jak vratké jsou základy moderního bankovníctví (říká se mu „bankovníctví částečných rezerv“) a jak legrační jsou vžitě představy o tom, že naše vklady v bankách jsou pojištěné. Island, Irsko, Kypr, tyhle země nejsou ničím menším než ukázkovým modelem rizik, které právě z těchto

pilířů současného bankovníctví vyplývá. Ale týká se to prakticky všech moderních ekonomik.

Zavzpomínejme – irský rozpočet odrovnaly vládní záruky za potápějící se bankovní sektor. Ty měly sehrát roli psychologické vzpruhy, přičemž se ani v těch nejděsivějších představách nepočítalo s tím, že budou muset být v budoucnu naplněny. Realita byla ale trochu jiná a ... dál už je to známá pohádka o eurovalech atd.

POJIŠTĚNÉ VKLADY? HA HA...

Napříč Evropou tak došlo k nárůstu pojištění vkladů až na dnešních 100 tisíc euro ve výši 100 pro-

CELÝ SYSTÉM MODERNÍHO BANKOVNICTVÍ

totiž už několik desítek let stojí a padá s důvěrou ve stabilitu klíčových institucí, nic hmotného, oč by se mohl opřít, zde neexistuje. Nyní jsme se dostali do fáze, kdy alfou a omegou pofidérní stability je kombinace neznalosti a strachu poznat pravdu.

Fondu pojištění vkladů zdaleka nestačí ani na sanaci vkladů jedné z velkých domácích bank. Aktuálně nedosahují ani jednoho procenta celkových vkladů, navíc účet Fondu je vedený u nejmenované české banky, čili v případě, že by se položila i ona, bylo by rozkošné sledovat peripetie, kdo koho a z čeho by vlastně vyplácel. A za mořem jsou na tom dokonce ještě hůř – v USA je garantovaná částka 2,5krát vyšší a ve fondu pojištění vkladů (FDIC, slavícím 80 let od svého vzniku) je sotva půl procenta celkové sumy vkladů.

Vůbec ne náhodou je tak dnes v Evropě aktuální pokrok směrem k bankovní unii, včetně společného eurofondu pojištění vkladů. Má-li vzniknout společný institut garantující vklady, pak při vědomí výše uvedeného nutně musí v pozadí stát možnost získat prostředky, které by byly schopné tyto garance poskytnout. A vzhledem k jejich výši je iluzí, že by stačily prostředky agregované v jakémkoliv fondu pojištění vkladů, ať by byl jakkoliv rozsáhlý.

ZDANIT, NEBO NATISKNOU?

Kyperský průšvih jako zatím poslední z řady ukázal, jak daleko ve vzduchoprázdnu současné peníze visí – pokud nastane problém, jedinou možností je poskytnutí likvidity centrální bankou (v případě eurozóny pak ECB), protože zdanit vklady je možné pár vkladatelům na Kypru, jehož podíl na společném evropském HDP je nula nula nic – ale jinde? Centrální banky si peněz při současných parametrech monetární politiky mohou vymyslet, kolik chtějí, monitor počítače snese všechno.

Ale my bychom měli vědět, že vůbec nikde jinde se takové peníze nenacházejí, natožpak aby byly pojištěné nebo aby se jimi daly pojištěné vklady vyplácet. I takhle totiž vypadá realita nudného klišé o společné monetární politice eurozóny nebo o centrálních bankách jako institucích hrajících roli věřitele poslední instance.

Nic z výše uvedeného prakticky nelze zpochybnit – jsou to do značné míry tvrdá data. Stejně jako fakt, že současná politika klíčových měnových institucí napříč civilizacemi nemá v historii co do své uvolněnosti srovnání. Celý systém moderního bankovníctví totiž už několik desítek let stojí a padá s důvěrou ve stabilitu klíčových institucí, nic hmotného, oč by se mohl opřít, zde neexistuje. Nyní jsme se dostali do fáze, kdy alfou a omegou pofidérní stability je kombinace neznalosti a strachu poznat pravdu. Absolutně nikdo netuší, co se může stát. I to je poselství současné krize a ekonomie v tom má jasno. Jestli je ale dobře něco takového vědět, to už je otázka pro psychology.

cent vkladů – což třeba v českém případě znamená, že absolutní většina českých střadatelů má zákonnou jistotu, že v případě krachu banky dostane všechny své prostředky zpět. Vklady přesahující 2,5 mil. korun u nás nemá skoro nikdo, takže můžeme být všichni v klidu, naše peníze jsou v bezpečí (něco trošku jiného je celkový objem vkladů, ale od toho pro zjednodušení abstrahujeme). A navíc se tato garance vztahuje i na úroky, což už je absurdita vesmírných rozměrů. Pitomcem je pak každý, kdo si dává bacha, do jaké bankovní instituce peníze strká...

Krize ukázala prostý fakt – vklady reálně pojištěné nejsou ani náhodou. Prostředky určené k případné výplatě v českém

Euro není **jediné**

Osudy měnových unií a zemí bez vlastní měny

Evropská média i veřejnost jsou v posledních letech zaplaveny úvahami o eurozóně a budoucnosti této měnové unie.

Ve stínu toho máme trochu tendenci v Evropě zapomínat, že měnových unií je ve světě daleko více a mnohé jsou dokonce o hodně starší než euro. Fungující měnové unie vznikly buď jako následek koloniálních říší, nebo v situaci, kdy se malá země připojila k většímu sousedovi a jeho měně.

PETR SOKOL | Autor je politolog, přednáší na CEVRO Institutu, řídí CEVRO Revue a pravidelně přispívá do dalších českých médií

DAVIDOVÉ A GOLIÁŠI

Ke druhé skupině patří například příběh malého Lichtenštejnska, které bylo nejprve v unii s Rakouskem-Uherskem, které v roce 1916 vyměnilo za Švýcarsko. Podobným způsobem se k eurozóně přičlenily tři mikrostáty: Monako (prostřednictvím francouzského franku), Vatikán a San Marino (původně přes italskou liru). Tyto tři země mají smluvní vztah s EU, což se projevuje i vlastními euromincemi. Naopak Andorra, která měla původně měnovou unii s Francií i Španělskem, sice také převzala euro, ale bez dohody s Unií. Nedohoda ale vychází z daňových, nikoli měnových otázek, přesto Andorra stále své euromince nemá.

„KOLONIÁLNÍ“ MĚNOVÉ UNIE

Naopak koloniální minulost je za třemi současnými a co do počtu států největšími (kromě eura) měnovými uniemi. Bývalé francouzské kolonie v Africe platí tzv. CFA frankem (CFA nyní znamená Africké finanční společenství, původně to však znamenalo Francouzské kolonie v Africe), který je rozdělen do dvou skupin – západoafrické, s centrální bankou v senegalském Dakaru, a středoafriické, s centrem v kamerunském Yaoundé. Ke každé ze skupin se připojila jedna země, která dříve nepatřila k Francii: k západní „portugalská“ Guinea-Bissau a středoafriické „španělská“ Rovinnová Guinea. CFA frank v obou podobách byl navázán na francouzský frank a garantován francouzskou státní pokladnou, od zavedení eura jsou oba CFA franky spojeny se společnou evropskou měnou. V Pacifiku ještě existuje CPF frank, kterým se ovšem platí pouze ve francouzských zámořských územích v Tichém oceánu.

Podobně jako unie vázané na frank (později euro) vznikl také východokaribský dolar, který od roku 1965 používá šesti-
ce malých ostrovních států a dvě britská zámořská území. Měna je vlastně pozůstatkem pokusu o vytvoření Západoindické

federace, který nevyšel. Ovšem s módou regionálních měnových unií se o zániku východokaribského dolaru nijak vážně nediskutuje.

ECO, AMERO A AFRO

Počáteční představa, že euro zažívá úspěšný start a první léta, vedla k tomu, že plány na společné měny ve světě rostly jako houby po dešti.

Nejdříve měla být společná měna zavedena v šesti západoafrických (hlavně anglofonních) státech, které jsou spojené v regionální organizaci ECOWAS. Společné platidlo se díky inspiraci v EU mělo jmenovat „eco“. Původní plán počítal se startem měny už v roce 2009, ale revoluční měnový krok byl následně odložen až na 2015.

Odkládá se také zavedení společného platidla v zemích, které spolupracují v rámci Rady pro spolupráci v Zálivu (GCC, míněn je Perský záliv). „Chalidží“ měla být původně zavedena už před třemi lety, jenže pak oznámil Omán, že zatím do měnové unie nemůže vstoupit kvůli tomu, že nesplňuje vstupní podmínky. Následně se „urazily“ Spojené arabské emiráty, když bylo rozhodnuto, že společná centrální banka bude sídlit v Saudské Arábii, nikoli v jejich Dubaji, kterou Emiráťané považují za nové světové bankovní centrum. Ambiciózní plán na měnu, jejíž název znamená v arabštině „pocházející ze Zálivu“ a která měla být plnohodnotným protihráčem dolaru, eura, libry a jenu, jak mimochodem dokazoval i symbol nového platidla typicky přeškrtnuté „G“, byl zatím odložen. Země GCC dále vyhláší, že „chalidží“ bude zavedena, ale neví se kdy.

Zatím spíše v teorii existuje projekt společné měny pro trojici severoamerických zemí – USA, Kanadu a Mexiko –, která by se jmenovala „amero“. Někteří příznivci konspiračních teorií přesto věří, že se již tajně připravuje zavedení této společné měny, šíří dokonce nepodložené pověsti, že už se vyrábí amero-mince.

V Americe kromě toho existují návrhy na celokaribskou měnu a také na společnou měnu v Jižní Americe. Dnes již zesnulý venezuelský prezident Chávez navíc přišel s plánem na vytvoření měnové unie v Bolívarské alianci pro Ameriky, v níž jsou seskupeny země s podobnými levicově-populističtými režimy. Měnová jednotka byla pojmenována „sucre“ a zatím byla využívána jen při virtuálních transakcích, takže si na materializovanou podobu musí počkat.

Podobný dosud nereálný plán se rodí také v Africké unii, která sdružuje téměř všechny africké státy a uvažuje o budoucnosti o společné měně pod jménem „afro“. Reálnější je připravovaný „východoafrický šilink“ pro Tanzanii, Keňu, Ugandu, Rwandu a Burundi, který měl fungovat od loňského roku, ale nyní se chystá jeho zavedení na 2015.

ZATÍM SPÍŠE V TEORII

existuje projekt společné měny pro trojici severoamerických zemí – USA, Kanadu a Mexiko –, která by se jmenovala „amero“.

DOLARIZACE

Kromě měnových unií existuje na poli národních měn ještě jeden fenomén, kterému se říká dolarizace. To je jev, kdy se země vzdá vlastní měny a přijme měnu jiného státu, ovšem bez toho, že by s tímto státem měla společné měnové orgány nebo dohodu o měnové unii. V tomto případě se mluví o oficiální dolarizaci, přestože tato dolarizace může být

provedena třeba přijetím eura.

Nejlidnatějším státem, který provedl dolarizaci své ekonomiky, je středoamerická Panama. Ta sice po vyhlášení své nezávislosti v roce 1903 rozhodla o vzniku vlastního platidla s názvem balboa, ale již o rok později přijala jako oficiální platidlo americký dolar. V praxi to až do současnosti funguje tak, že balboa obíhá pouze v podobě mincí a bankovky jsou dolarové, přičemž platí, že balboa tvoří jen 9 procent celkového oběhu v Panamě a zbytek dělají americké dolary. Dopad dolarizace panamské ekonomiky je ekonomy hodnocen většinou pozitivně.

Možná proto se ke stejnému kroku v roce 2000 rozhodl jihoamerický Ekvádor, když nahradil dosavadní měnu „sucre“ americkým dolarem a pro jeho dělení na menší jednotky přidal pouze lokální mince – „ekvádorské centavos“.

V roce 2001 se dolarizoval také středoamerický Salvador, který si ovšem neponechal ani vlastní mince. Finanční informace se sice mohou poskytovat v „salvadorských colónech“, ale ty vůbec nejsou v oběhu. Úvahy o dolarizaci byly velmi živé i v Argentině po tamním ekonomickém zhroutení.

Americký dolar navíc zůstal platidlem v několika bývalých koloniích USA v Pacifiku (Palau, Marshallovy ostrovy a Mikronéské federativní státy). Překvapivě může znít, že v roce 1959 americký dolar přijaly i Britské panenské ostrovy, které zůstávají součástí britské koruny jako kolonie až do současnosti. Na těchto karibských ostrovech hrál roli fakt, že mezi turisty převažují hosté z USA a velmi blízko je americké zámořské území – Panenské ostrovy USA. Podobně později zareagovalo nedaleké a také britské souostroví Turks a Caicos a nejnověji i některé nizozemské karibské državy. Naopak Východní Timor po osamostatnění od Indonésie a od její rupie přijal americký dolar a později ho doplnil mincemi – „východotimorskými centavos“.

Svůj dolarizační přesah mají ovšem i australský dolar (Nauru, Kiribati, Tuvalu), jihoafrický rand (v kombinaci s místními měnami v Namibii, Lesothu i Svazijsku), novozélandský dolar (Nauru a závislá území), indická rupie (v kombinaci s místními měnami v Bhútánu a Nepálu) a samozřejmě euro. To se stalo dolarizační měnou díky německé marce, kterou si za svou měnu vyvolila nezávislá Černá Hora a také Kosovo. Když vznikla eurozóna, přešly obě země bez dohody s EU na euro...

Krize jako čas k důležitým rozhodnutím

Hospodářská krize. Fenomén, který je povětšinou spojen s těmi nejhoršími asociacemi. Hromadné bankroty, nezaměstnanost, chudoba, frustrace, útoky na politické elity, ohrožení a pád demokracie. To vše si jistě s krizí spojíme. Daleko méně si s ní však spojujeme motiv příležitosti začít znovu, přijít s něčím novým. Je to ovšem paradoxní, protože slovo krize pochází z řeckého „krisis“ – tedy rozhodnutí. A právě toto rozhodnutí může být novým startem, bodem obratu k lepšímu.

LADISLAV MRKLAS | Autor je politolog, prorektor vysoké školy CEVRO Institut a šéfredaktor CI Time

MARKETING JAKO REAKCE NA SNÍŽENOU POPTÁVKU

Právě hospodářské krize daly v minulosti vzniknout a rozvinout se fenoménům, bez nichž si dnes nedokážeme představit svět byznysu. A nejen byznysu. Specialisté na marketing například dobře vědí, že právě velká hospodářská krize z přelomu 20. a 30. let 20. století dala vzniknout modernímu marketingu orientovanému na prodej. Do té doby zpravidla poptávka převažovala nad nabídkou a firmy se orientovaly především na zdokonalování svých produktů. Pokles kou-

pěschopnosti způsobený krizí však poptávku radikálně snížil. Proto bylo třeba reorientace na prodej. Pozornost se přesunula k průzkumům trhu, aby se firmy

ČESKÁ POŠTA

v dubnu otevřela projekt i-zakázky, tedy sofistikovaný informační servis šitý na míru malým a středním podnikatelům. IT aplikace pročešává veškeré zdroje přinášející informace o veřejných zakázkách vypisovaných všemi subjekty.

přizpůsobily přesně tomu, co si jejich potenciální zákazník přeje, jaké jsou jeho potřeby a preference, včetně způsobu prodeje. Podle toho, co si přeje, pak upravují nejen produkt, ale zejména formu informování o něm – tedy reklamu. Právě reklama zažila v době velké hospodářské krize svůj velký boom.

OD ROPNÉ KRIZE K JÁDRU

Jiným příkladem vedlejšího a veskrze pozitivního efektu krize je rozvoj alternativní energetiky, který započal po zkušnostech s ropnými krizemi v 70. letech.

V roce 1973 v důsledku tzv. jomkipurské války si arabské státy, kontrolující obrovské zásoby ropy, uvědomily, jak účinnou zbraň mají v ruce. Záměrně snížily těžbu a vývoz ropy, čímž se prudce zvýšila její cena. Západní země se dostaly do situace, kdy si plně uvědomily rizika a faktickou neudržitelnost své takřka absolutní závislosti na ropě.

Začaly tak hledat alternativní zdroje energie. Už na konci roku 1973 např. ně-

dy ta část ekonomiky, která je krizí zpravidla daleko zranitelnější než kupříkladu strategické podniky, jejichž krach si může dovolit jen málokterý stát.

PŘÍLEŽITOST PRO MALÉ A STŘEDNÍ PODNIKY

Jeden z takových projektů, či spíše celý konglomerát projektů, orientovaný na rozvoj příležitostí pro malé a střední podnikání, představila před nedávnem Česká pošta. Jde o IT projekty, které vycházejí z toho, že drobní podnikatelé mají velmi málo času proklestovat se houštinami informací. A to informací, které mohou zásadním způsobem ovlivňovat jejich úspěch. Česká pošta proto přichází se dvěma navzájem propojenými projekty, které umožní se k takovým informacím dostat relativně snadno, levně a zejména ve formě, jež je okamžitě přetavitelná do hmatatelných opatření.

I-ZAKÁZKY – ŽÁDNÉ ZAKÁZKY UŽ ŽIVNOSTNÍKŮM NEUPLAVOU...

Pro většinu živnostníků dnes veřejné zakázky představují cosi velmi vzdáleného. Oblast, která je určena jen velkým hráčům. Je to oblast nedostupná a nepřehledná. Přitom veřejné zakázky mohou představovat velkou příležitost nejen pro samotné přežití firmy, ale dokonce i pro její zásadní rozvoj a rozmach. Česká pošta proto v dubnu otevřela projekt i-zakázky, tedy sofistikovaný informační servis šitý na míru malým a středním podnikatelům. IT aplikace pročešává veškeré zdroje přinášející informace o veřejných zakázkách vypisovaných všemi subjekty. Hledá na úrovni ministerstev a jiných ústředních orgánů, na úrovni krajů, měst, obcí všech velikostních kategorií, ale i u lokálních zadavatelů. Vedle velkých, miliardových zakázek, které jsou pro živnostníky obtížně dosažitelné, se zde tedy objevují informace o zakázkách v řádech milionů, ale i desetitisíců. A to ze všech koutů země, z různých odvětví.

Informace jsou odběratelům distribuovány v pravidelných intervalech, pře-

hledně a filtrované dle jejich požadavků a orientace. Drobní a střední podnikatelé je dostávají v elektronické či písemné formě – do datových, e-mailových nebo poštovních schránek.

I-PŘEDPISY – KONEČNÉ ORIENTACE V LEGISLATIVNÍ HOUŠTI

Druhý, obdobně orientovaný produkt České pošty – i-předpisy – vychá-

I-PŘEDPISY SLEDUJÍ

nejnovější právní předpisy v různých oborech podnikání, přičemž je to odběratel, kdo určuje, o jaká odvětví má zájem. Následně přináší tyto právní informace ve srozumitelné podobě včetně doporučení, jak na novou regulaci reagovat.

zí ze zkušeností malého a středního podnikatele s neustále se měnící a bující legislativou. Tato IT aplikace sleduje nejnovější právní předpisy v různých oborech podnikání, přičemž je to odběratel, kdo určuje, o jaká odvětví má zájem.

Následně přináší tyto právní informace ve srozumitelné podobě včetně doporučení, jak na novou regulaci reagovat. Na přípravě zpráv a doporučení se podílejí přední právní experti z praxe, jakož i další specialisté na různá odvětví. Sledována je a musí být pochopitelně nejen domácí legislativa, ale i normy evropské, jež českou ekonomiku ovlivňují stále více. Součástí služby, kterou živnostníci a drobní podnikatelé dostanou, budou i komentáře k důsledkům judikátů všech typů soudů.

Informace o legislativě budou distribuovány stejně jako v případě projektu i-zakázky – tedy přímo podnikatelům dle jejich preferencí. Oba výše zmíněné projekty pro malé a střední podnikání budou mít své pokračování v podobě podzimních on-line verzí.

mecká vláda rozhodla uvolnit 6 miliard marek na vybudování jaderných elektráren. Tím odstartovala západoevropský boom jaderné energetiky. Jakkoli se právě Německo tohoto zdroje v nedávné době vzdalo, jeho následovníci – zejména Francie – si ani do budoucna nedokážou bez jádra představit svou energetickou základnu.

Také nynější hospodářská a finanční krize přináší řadu zajímavých pokusů o inovace. Zvláště zajímavé mohou být ty, jejichž adresáty nejsou koncoví spotřebitelé, nýbrž střední a malé firmy. Te-

„Podplácel jsem, je mi líto,“

oznámi pachatel na policejní stanici. „Děkujeme, jste volný,“ odpoví policista. Absurdní? Ne tak úplně. Účinnou lítost u vybraných korupčních trestných činů obsahoval starý trestní zákon. Osvědčil se tento institut? Usiluje vláda o jeho obnovení? Jakými jinými instituty podpořit oznamování korupce?

MICHAL BARBOŘÍK | Autor je spolupracovníkem Centra bezpečnostních studií vysoké školy CEVRO Institut

Vláda 17. dubna 2013 schválila a postoupila parlamentu k projednání vládní novelu trestněprávních předpisů, mj. novelu trestního řádu (zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád), kterou zavádí dva nové, na sebe navazující instituty zvláštního ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání a rozhodnutí o nestíhání podezřelého v případech vybraných korupčních trestných činů. Reaguje tak na úkol uložený Strategií vlády v boji proti korupci na období let 2011 a 2012, jehož cílem bylo znovuzavedení účinné lítosti v případech korupce.

Podle těchto ustanovení policejní orgán rozhodne o dočasném odložení

trestního stíhání podezřelého u trestných činů jako např. podplacení nebo nepřímého úplatkářství (nevztahuje se na trestný čin přijetí úplatku), pokud podezřelý poskytl nebo slíbil úplatek jen proto, že byl o to požádán, učinil o tom dobrovolně a bez zbytečného odkladu oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu a zaváže se spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení (včetně řízení před soudem) na odhalení trestné činnosti toho, kdo si o úplatek řekl. Poruší-li své závazky, rozhodne policejní orgán o zahájení trestního stíhání. Pokud jim však dostojí, státní zástupce definitivně rozhodne, že nebude

stíhán. To lze ale až poté, co bude pravomocně ukončeno trestní stíhání osoby, která si o úplatek řekla. Rozhodnutí bude přezkoumatelné Nejvyšším státním zastupitelstvím, aby se vyloučila možná pochybení.

Tato ustanovení tak spíše než účinnou lítost spojenou s automatickým zánikem trestnosti či již existující ustanovení o odložení trestního stíhání připomínají svým obsahem nový institut spolupracujícího obviněného, resp. korunního svědka (byť jsou zde využívány jiné procesní instituty).

Ale bylo nutné tento institut vůbec přijímat? Jak se jeho obdoba osvědčila v minulosti? Nelze boj proti korupci zefektivnit za využití již existujících ustanovení trestněprávních předpisů?

© michelaubryphoto - Fotolia.com

Při posuzování oprávněnosti takovéto „účinné lítosti“ (ať už je řešena tou či onou formou) proti sobě vždy stojí dva zájmy. Na jedné straně zájem na spravedlivém potrestání pachatele každého trestného činu, na druhé straně zájem na tom, aby trestné činy byly vůbec odhalovány a mohlo tak dojít alespoň k nějakému potrestání. V případě korupce často chybí svědci a ani jedna ze stran nemá zájem trestný čin oznamovat, neboť z něj mají obě strany výhody. Proto je zde snaha motivovat pachatele, který úplatek poskytl nebo slíbil jen proto, že byl o něj požádán, k tomu, aby trestný čin oznámil a spolupracoval na potrestání toho, kdo úplatek inicioval.

Ovšem institut účinné lítosti znal již §163 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zá-

kon. Ten stanovil, že „trestnost podplacení a nepřímého úplatkářství zaniká, jestliže pachatel úplatek poskytl nebo slíbil jen proto, že o to byl požádán, a učinil o tom dobrovolně a vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům bez zbytečného odkladu oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu“. Jednalo se o hmotněprávní, nikoli procesní institut, zánik trestnosti byl automatický a pachatel nebyl nijak zvlášť motivován dále spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení na potrestání toho, kdo úplatek žádal. Do nového trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.) však již tento institut převzat nebyl, a to jednak z důvodu, že byl dlouhodobě kritizován mezinárodními organizacemi (Skupina států proti korupci – GRECO či

ZVOLENÉ ŘEŠENÍ ZVLÁŠTNÍHO USTANOVENÍ

o dočasném odložení trestního stíhání a rozhodnutí o nestíhání podezřelého je mnohem vhodnější než původní požadavek na znovuzavedení účinné lítosti.

OECD), jednak proto, že nebyl dostatečně využíván.

Ministerstvo vnitra provedlo „Analýzu institutu účinné lítosti v korupčních kauzách“. V rámci celé ČR bylo za období let 2002–2010 identifikováno pouze 5 trestních spisů s využitím institutu účinné lítosti. Z nich vyplynul závěr, že „popsaný institut nepřinášel v policejní praxi výrazné zlepšení efektivity stíhání korupce, jeho aplikace nebyla vždy zcela v souladu s přesnou zákonnou dikcí“ (zejména posuzování podmínky „učinil bez odkladu oznámení“, kdy takto byla posuzována i doba 2 let), „jako vhodnější se proto jeví využívání důsledného hodnocení subjektivní stránky trestného činu a pro případy, kdy k trestnému činu již došlo, také zpřesnění institutu spolupracujícího obviněného“. I přesto vláda znovuzavedení tohoto institutu schválila, byť za podmínek, za kterých by mohl být akceptovatelný z pohledu kritiky mezinárodních organizací.

Na závěr lze konstatovat, že zvolené řešení zvláštního ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání a rozhodnutí o nestíhání podezřelého je mnohem vhodnější než původní požadavek na znovuzavedení účinné lítosti. Nicméně nadále zůstávají pochybnosti spočívající v tom, že v minulosti nebyl tento institut takřka vůbec využíván (a když už, tak za velmi pochybných okolností) a že požadovaného cíle lze dosáhnout za využití již stávajících institutů.

Atraktivní obory

- Hospodářská politika (Bc.)
- Politologie a mezinárodní vztahy (Bc. a Mgr.)
- Soukromoprávní studia (Bc. a Mgr.)
- Veřejná správa (Bc. a Mgr.)
- Bezpečnostní studia (Mgr.)
- Master of Public Administration (MPA)

Ke studentům přistupujeme individuálně a za pomoci špičkových pedagogů. Naše moderní studijní programy zajišťují výborné uplatnění ve veřejném i soukromém sektoru.

Dny otevřených dveří

Praha: 5. 6., 3. 7. a 21. 8. 2013 v 16 hod.
Č. Krumlov: 13. 6. 15. 8. a 5. 9. v 15 hod.

cevroinstitut.cz

CEVROINSTITUT

[vysoká škola]

PRÁVO, POLITOLOGIE, EKONOMIE
PRESTIŽ, VZDĚLÁNÍ A ÚSPĚCH